

שיעורו הקבוע של רבינו מרן הגאב"ד שליט"א בביהמ"ד בנוה יעקב ירושלים עיה"ק

הלכות חינוך / שיעור ג'

א. חיוב הוצאות ממון על חינוך בנו. ב. בשיעור חיוב ההוצאה. ג. כשיש לבן ממון משלו. ד. אם יכול ליתן ההוצאה ממעשר. ה. חינוך במצוות דרבנן. ו. חינוך בהידור מצוה. ז. ניחא ליה לאיניש כלפי מצוות קטן. ח. גדר דין אפוסטרפוס בחינוך היתומים

חיוב הוצאות ממון על חינוך בנו

א. האב חייב להוציא ממון על חינוך בנו, כמבואר בסוכה (מב.) ת"ר קטן היודע לנענע חייב בלולב להתעטף חייב בציצית, לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין וכו'. וכן הוא בערכין (ב:) ובתוס' בערכין שם (ד"ה אביו) כתבו דמה שאמרו לשון לוקח גבי תפילין, משום דטלית מסתמא יש לו, וכן לולב אינו צריך לקנות אלא יוצא בלולבו של אביו. ועוד תירצו משום דתפילין דמיו יקרים שייך בה לשון לוקח. הרי שמחוייב להוציא אף דמים יקרים עבור חינוך בנו.

ואף למה שנתברר שנחלקו הראשונים, אם זה מצוה על הבן שהטילו זאת עליו משום חינוך, או שהוא מצוה על האב, מ"מ לכ"ע החיוב הוא של האב ולכן מחוייב להוציא ממון על כך, ולא דווקא במצוה עצמה, אלא אף במה שנלווה לו כדי להגיע למצוה, כגון אם יש הוצאות הדרך בשביל להגיע לחינוך, האב מחוייב בהוצאות ממון על כך.

בשיעור חיוב ההוצאה

ב. בפשוטו, שיעור ההוצאה הוא עד חומש מנכסיו, ככל מצוות עשה כמבואר בש"ע (א"ח סי' תרנו). ואף במצוות לא תעשה, אע"פ שהאדם עצמו מחוייב להוציא כל ממון כדי לא לעבור על לא תעשה, כמבואר בש"ע שם, מ"מ למנוע מבנו לעבור אינו מחוייב להוציא כל ממון, שאין זה מדין ה"ל, אלא מדין עשה דחינוך, ושיעורו כשאר מצוות עשה עד חומש מנכסיו.

כשיש לבן ממון משלו

ג. ואף כשיש לבנו ממון משלו, כמו שמצוי מביטוחים וחסכוניות וכדו', אין האב יכול לקחת מהבן, כי הוא חיוב על האב. ואף לראשונים שסוברים שיש חיוב על הבן משום חינוך, מ"מ יסוד החיוב הוא משום האב, שכשהבן מקיים המצוה הוא קיום של האב, ולכן החיוב להוציא ממון הוא משל האב. ומ"מ מסתבר שכשאין לאב כסף, אזי לדעת הראשונים שהוא חיוב על הבן, אז צריך האב לראות שהבן יוציא מכספו עבור המצוה.

אם יכול ליתן ההוצאה ממעשר

ד. למה שנתבאר שחייב בהוצאות ממון לדין חינוך, אינו יכול ליקח זה מכסף מעשר, אא"כ קונה תפילין מהודרות מהרגיל, שכשמכוון לכך

מתחילה, יכול ליקח את התוספת מכסף מעשר, דכפי שיתבאר להלן אין חובת חינוך על ההידור.

חינוך במצוות דרבנן

ה. בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' קיא) כתב דאין דין חינוך במצוות דרבנן, והוכיח זאת ממה דנחלקו רבי יהודה וחכמים (מגילה יט:) אם קטן יכול להוציא את הגדול בקריאת המגילה, והלכה כחכמים שאינו מוציא. וסובר הרמ"ע מפאנו דטעמא משום דאין דין חינוך בדרבנן, ואפי' מצווה דרבנן החמורה כמגילה שהוא מדברי קבלה, וכיון שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא יד"ח. אמנם דבריו פלא, דהלא מבואר שם בראשונים שהטעם בזה משום דקטן הוא תרי דרבנן וגדול הוא חד דרבנן, ואין תרי דרבנן מוציא חד דרבנן.

ובפמ"ג (א"ח קפ"ו בא"א סק"ג) דן בדעת הרמב"ם דאין דין חינוך במצוות דרבנן, אולם הוכיח דלא כן, מדכתב להדיא בהלכות ק"ש (פרק ד הלכה א) דמחנכין את הקטן לברכות ק"ש, אף שהברכה הוא מדרבנן. וכן מפורש בדבריו בהלכות נחלות (פרק יא הלכה י) האפוסטרפין עושין לקטנים סוכה ולולב וציצית וכו', כללו של דבר כל מצות עשה שיש לה קצבה בין שהיא מדברי תורה בין שהיא מדברי סופרים עושין להם, אע"פ שאין חייבין במצוה מכל המצות אלא כדי לחנכן וכו'. הרי מפורש ברמב"ם שדין חינוך נוהג גם במצוות דרבנן.

ויש שכתבו לתלות שאלה זו במחלוקת הרשב"א והראשונים ביבמות (קיד.) אם יש איסור ספיה לקטן באיסורים דרבנן, דהרשב"א שסובר שאין ספיה בדרבנן, משום דאין בזה דין חינוך. אמנם באמת אפשר דגם הרשב"א סובר שיש דין חינוך בדרבנן, ומה שמתיר לספות לקטן, הוא משום דסבר שאיסור ספיה שייך רק במידי דאיסור חפצא, אך איסורי דרבנן הם משום לא תסור שהוא איסור גברא, ובזה לא שייך איסור ספיה.

ובברכי יוסף (א"ח סי' תרנז ס"ק ג) הביא מהבית כהונה כת"י, שהתספק בזה אם נוהג דין חינוך בדרבנן, ויש מגדולי הפוסקים שנוקטים כן להלכה (בית מאיר סי' שמג. תורת רפאל סי' עט), אולם להלכה נקטינן לא כן, אלא דדין חינוך נוהג אף בדרבנן, וכמבואר במג"א (סי' שמג ס"ק ב) ובשער אפרים (סי' יב) ובעולת תמיד (קפו ס"ק ד) ובאליה רבה (שם ס"ק ג). ובפמ"ג (פתיחה כוללת חלק ב אות י.

ובמשב"ז בהלכות מגילה סי' תרפט) ובחקרי לב (א"ח סי' צט) הוכיח כן מכמה ראיות, וכן נקטינן להלכה.

חינוך בהידור מצוה

ו. דינא הוא דבהידור מצוה מחוייב להוסיף עד שליש מהמצוה, כמבואר בב"ק (ט:) ובש"ע (א"ח סי' תרנו) ויש לדון אם מחוייב להוציא ולהוסיף ממון עבור הידור המצוה לבנו, ואף ליש"ש שסובר שהידור מצוה דאורייתא, משום 'זה קלי ואנוהו' מ"מ אפשר שלא חייבו בזה דין חינוך [ובספר בית השואבה (ספר קדום בהלכות סוכה) סי' ל"ב הסתפק בזה].

והנה הרמ"א בהלכות חנוכה (סי' תרעה סעיף ג) כתב דלדין דנוהגין שכל אחד מבני הבית מדליק, גם קטן שהגיע לחינוך מחוייב להדליק. והלא דין זה דנר לכל אחד ואחד הוא מדין 'מהדרין', הרי שאף בהידור נוהג דין חינוך, ועמד בזה הפמ"ג (א"א תרעז ס"ק ח). אולם למ"ש בשו"ת רעק"א (תנינא סי' יג) דגדר הידור נר חנוכה שלא יוצא בהדלקת האב אלא בהדלקה שלו עצמו, א"כ הוא מקיים עיקר המצוה, ואין להוכיח שנוהג חינוך בהידור.

ובלא"ה אין להוכיח מהדלקת נר חנוכה. דהנידון בהידור כשהקטן מקיים אך יכול לקיים זאת יותר בהידור. משא"כ בנ"ח אם הקטן אין מדליק, אינו מקיים כלל המצוה, אלא האב הוא המקיים עבור כל בני ביתו, ובזה וודאי תקנו חינוך בבן. וכמ"כ ידוע שדעת רבים מן האחרונים שאדרבא כל גדר החיוב הוא ההידור מצוה, וכמו שהאריך בזה באבי עזרי, וא"כ אין להוכיח כלל מנ"ח, להידור בשאר מצוות.

ואדרבא לכא' יש להוכיח להיפך, ממ"ש המשנ"ב (סי' תרע"ה ס"ק יד) דבוודאי אין הקטן צריך להדליק נר כפי מספר הימים, אלא סגי בנר אחד, ומ"ש מעצם ההדלקה שכן חייבו אותו אע"פ שזה רק הידור, אלא וודאי כמו שנתבאר שעל נר אחד נחשב לעיקר קיום המצוה, אך למספר הימים הוי הידור ובזה לא חייבו מדין חינוך.

ובאמת בכרם שלמה (א"ח סי' כ) ובמנחת פתים (סי' תרעה) כתבו שיש דין חינוך בהידור מצוה, אבל ברמב"ם נראה לא כן, כמ"ש (תרומות ג) שאפוסטרפוס תורם עבור היתומים אחד משישים, ומקורו מהתוספתא (תרומות ה ז), דאף ששליח בעלמא תורם אחד מחמישים כמבואר בתוספתא שם (הלכה ה), מ"מ אפוסטרפוס תורם אחד משישים, הרי שאין

הקטנים מחוייבים בהידור [זה רק אם נשווה גדי חינוך לאפטרופוס. וכמו כן אפשר שיש לחלק שדווקא במה שנוגע להוצאת ממון מהיתומין לא חייבו בהידור].

ולהלכה נקטינן שאין חובת חינוך בהידור מצוה, ואף למחמירים שיש, מסתבר שההלכה שלהוסף בהידור עד שליש, בוודאי לא נוגע בקטנים. ואף בהידור שהוא דאורייתא, וכגון מ"ש החת"ס (גיטין כ). דהידור בכתיבת השמות הוי דאורייתא, דזה נלמד מהפסוק 'זה קלי ואנוהו' שצריך לכתוב שם הוי בהידור, ולדבריו אפשר שאף ד' מינים הוא דאורייתא, למבואר בב"י והוא מהמדרשים, שד' מינים רומזים לשם הוי"ה, א"כ אפשר שאף בזה ההידור הוא דין דאורייתא, ומ"מ בקטן לא מסתבר שיש בזה חובת חינוך.

ניחא ליה לאיניש כלפי מצוות קטן

ז. כיון שיש חובת חינוך במצוות על בנו, מסתבר ששייך בזה ג"כ הכלל של ניחא ליה לאיניש וכו', ולכן יכול ליתן לבנו לולבו של חברו שלא מדעתו.

גדר דין אפטרופוס בחינוך היתומים

ח. נתבאר לעיל מהרמב"ם (נחלות יא י) שאפטרופוס מוציא הוצאות מנכסי היתומים

עבור צרכי מצוה, והוא מהגמ' בגיטין (נב). ונפסק כן בשו"ע (ח"מ רצ טו). והאריך בזה החקרי לב (או"ח סי' ע וסי' עד) מאיזה דין יכול להוציא זאת מכספי היתומים. יש אומרים שהוא ניותא דהיתומים. אך יש שלומדים שהטילו זאת כחיוב על ממונם להוציא עבור המצוה, ואף שהכלל שאין נזקקין לפריעת חוב אביהם דיתומים לאו בני מיעבד מצוה ניהו, זהו משום דהוא מצוה של אביהם, וכשיגלו יפרעו זאת, משא"כ כאן שהוא מצוה לעשות זאת עכשיו, חז"ל הטילו זאת כחיוב על ממונם.

ובעיקר דין אפטרופוס, יש שלומדים שנתנו לו דין אב שהוא המצוה על חינוך היתומים שנמצאים ברשותו [כן מתבאר בחק יעקב הלכות פסח סי' תלד ס"ק טו. ובגר"ז שם סעיף טז. ובשו"ת אמרי יושר חלק א' סי' ג. ועוד אחרונים]. ובזה מבואר דברי הגמ' בסוכה (ב:) שר"י הוכיח מהלני המלכה שהושיבה בניה בסוכה הגבוהה מעשרים אמה, אף שכל מעשיה עשתה ע"פ חכמים, ויש לה חובת חינוך על בניה. אולם דעת הרבה ראשונים שאין חובת חינוך על האם, אלא רק על האב, וא"כ מה ההוכחה משם, אך אם נאמר שיש חובת חינוך על האפטרופוס, א"כ אף האם לא גרעה מאפטרופוס, ושפיר הוכיח שהסוכה כשרה.

אמנם באמת הדברים מחודשים מאוד, ובפשטות יש רשות לאפטרופוס להוציא ממון על זה עבורם, אך אינו מדין חינוך, וכן כתב בשו"ת שבה"ל (חלק א סי' טז).

דינים העולים

א. האב מחוייב להוציא הוצאות על חינוך בנו, ואף כשיש לבנו כסף משלהם, החיוב הוא על האב. ואפשר שכשאינו לאב לשלם, מחוייב לדאוג שהבן יוציא ההוצאות מכספו.

ב. שיעור החיוב ככל מצוות עשה שהוא עד חומש מנכסיו, ואף כשהחינוך למונעו מלעבור בלא תעשה [וא"צ ליתן ע"ז כל ממונו, כמו אצל הגדול].

ג. אינו יכול ליקח ההוצאות מכסף מעשר, אלא כשמוסיף בשביל ההידור, ומכוון לזה מתחילה.

ד. יש מגדולי הפוסקים שכתבו שאין חובת חינוך בדרבנן, אך לא נקטינן כן, ואף במצוות דרבנן מחוייב בחינוך.

ה. הידור מצוה, אין דין חינוך, ואף למחמירים בזה, נראה שאין בזה את הדין שצריך להוסיף עד שליש.

ו. יכול ליתן לולב של חברו וכדו' עבור בנו, כיון שמחוייב מדין חינוך, שייך בזה הכלל של ניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה.

מאמר לסיום ירח האיתנים / אסרו חג בעבותים

לא לאבד את קנייני הימים הגדולים

אנו נמצאים בסוף חודש תשרי, צריך לזיהר מאוד שלא נאבד ח"ו את הימים הגדולים שעברנו. וכמו שהתפלל דוד המלך ע"ה (תהילים לב ו) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא, שמרמז ליציאת הימים הגדולים. להמשיך את האור שהושפע עלינו, בפרט אור כזה של חדשי אלול ותשרי, וכל התקופה הנוראה הזאת, שהתחדשנו ככריה חדשה.

זהו המרומז במה שאמר שלמה המלך ע"ה (קהלת ב יד) 'החכם עיניו בראשו' שהחכם מחפש תמיד איך להתחדש מראשו, שהוא לשון התחלה חדשה, ועל כן שהו חסידים הראשונים שעה אחת אחר התפילה, להחדיר בהם ולהמשיך הלאה את קיום האור של התפילה.

אור זרוע לצדיק. הצדיק מעמיד את האור ל'זריעה' ולא כמשהו חולף עובר.

הרוממות שזכינו בחג הסוכות

אחר שזכינו לחג הסוכות, וכבר כתב הרמח"ל (דרך ה' חלק ד פרק ח) בהשפעה שיש לנו מענני הכבוד, וזה לשונו, ודבר זה נעשה בשעתו לישראל, להגיע אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמשכת תולדות זאת לכל אחד מישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו יתברך ומקיף כל צדיק מישראל, ומבדילו מכל שאר בני האדם ומנשאו למעלה מהם ומשימו עליון על כולם, ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות ע"י הסוכה, עכ"ל.

וכמה זהירות צריך שלא נפסיד השפעת ענני הכבוד וכמ"ש שם, וזהו שהתפללנו בהושענות 'הושע נא עננים מלהמניע' שהקב"ה יושיענו

שישאר לנו השפעת ענני הכבוד.

כידוע הכוח של סוכות, הוא התורה הקדושה, וכמבואר בטור (או"ח סי' תיז) שחג הסוכות כנגד יעקב אבינו, ויעקב אבינו נתייחד בכוח

התורה וכדאי' במדרש תנחומא (פרשת וישלח) זה לשונו, אין לך אדם שהיה יגע בתורה כאבינו יעקב, כד"א ויעקב איש תם יושב אהלים, אין כתיב כאן יושב אהל, אלא יושב

אהלים, יוצא מבית מדרשו של שם, והולך לבית מדרשו של עבר, ומבית מדרשו של עבר, לבית מדרשו של אברהם. וע"כ צריך זהירות גדולה והתחזקות בכח התורה.

הקב"ה אמר לרחל אמנו, כי יש שכל לפעולתך נאם ה' וגו' ושבנו בנים לגבולם. ואיתא בספרים הקדושים לפרש, כי זה הטעם מדוע טרם בא משיח צדקנו, משום ושבנו בנים לגבולם, שלא לקחו הלאה את האור של הימים הגדולים, אלא חזרו לגבולם.

ואיתא במדרש רבה (פר' כי תבוא) זה לשונו, אם אעברה נא אתה מבקש לקיים, בטל סלח נא. ואם סלח נא אתה מבקש לקיים, בטל אעברה נא. ובדרך רמז הפירוש, אם מעבירים את האור של נ"א ימים מר"ח אלול עד ה'ר"ה, א"כ בטל סלח נא.

אדרבא צריך להיות בבחינת אסרו חג בעבותים, לקשור עצמינו בקשר עבות, שלא נפרד מאור ימים אלו. וכידוע זה עניין מה דאיתא בספר יצירה (פרק א משנה ה) החיות רצוא ושוב, שהסוד בזה שהחלק של הרצוא היינו מה שנמצאים אצל הקב"ה בגדר רצון, שנזכה תמיד להמשיך את זה אצלנו בבחינת ושוב. כן יזכנו הקב"ה שנוכל להמשיך את ההארה הנוראה של אלו הנ"א יום.

נכתב בדרך אמירתו ע"י הרה"ג רבי י.ש.מ. ותשו"ח

הוצאות הגיליון רבות ניתן להקדיש להצלחה לרפואה ולע"נ בכתובת 6564436@gmail.com

השיעור מתקיים מידי שבועיים ביום ראשון ניתן להתעדכן במועדי השיעור בקו ביה"ד במס' 2403-313-02 שלוחה 4

*****

לקבלת הגיליונות בדוא"ל יש לשלוח בקשת הרשמה לכתובת 6564436@gmail.com